

TOPIC:

FUNERAL

(CONTINUATION FROM 928)

INFORMANT:

JOKINI GUKILAU

PLACE OF ORIGIN:

WILEVU RAVITAKI

KADAVU

PLACE OF INTERVIEW:

WAILEVU

DATE:

OCTOBER 1984

INVESTIGATOR:

WILLIE DARI.

TR

-- E vakacava beka i Naiqori, e wasei ga na yalo. E lako ga na yalodra na cauravou, lako ga na yalodra na turaga, lako ga na yalodra na vakawafi. Se e sa dua ga vakadua, me ra sa lai rika ga i kea, me ra lai vakasavasavataki vakadua i kea?

Vei keitou mada, na kena i vakamacala e tiko vei ira na neitou qase, e ra lai rika kecega vakadua i kea. Ia, e sega ni vaka macalataki vei keimami, me ra lai rika i kea, me ralai vakasavasavataki kina. Na vanua ga o ya, e sa lai cava kina na nodra tukutuku ni nodra bula. E sa ra lai rika i kea, e sa oti.

-- Ia Ratu, e levu na i vakamacala vei ira na qase e na gauna e liu, me vaka e tukuni toka, ni sebera ni cilavi ira na yalo vakarisito. Na gauna madaga ni kua, e tu na vakabauta vei keda na i taukei. Ni dua e mate va oqo, e na so e ra kaya sara mai, oqori e mate vakabaubau. E dua beka e nakica taki koya, e sa caka sara na

kena cakacaka. Au via kerei kemuni toka ga, e vakacava o ira na turaga ni Wailevu, e na vakabauta vakaoqo. E cava beka na kena cakacaka, e na kena dikevi tale e dua, me caka tale e dua na kena cakacaka, me vaka e qitoca taki beka?

E liu a tu na mataqali vakasama vakaoqo, au sa donumaka oti mai. Na neitou bulubulu e toka mai o ya, a mate e dua na neitou, a se uabula. E ra sa qai mai moce i ke, e sa qai caka gona me ra mai moce i ke, me qai laki yara sasa taki mai na yalo, me qai mai curu. Me na tarogi gona vua, se na cava na vuni nona mate. Au sa donumaka na vakasama vaka o ya. Ia, na ka o ya, e qai mani sega ni yaco rawa. E ratou rere o ratou na moce, oti ga o ya, ratou mani dro. E caka na kena iloilo, na iloilo me lai tiko mai kea, vata kei na kena vuna tabucagi. E ra qai tu yani i ke o ira, me ra sa qai vakararai tu.

-- Me ra vakaraica na iloiko?

Io, me ra raica tiko na iloiko. Na gauna e sa laurai kina, na i tovo ni vakasama gona o ya, na gauna e sa laurai kina, ni sa duru mai, me qai kau na sasa, me lai yara sasa taki mai. E na qai vodo mai na yalo e na sasa. O ya, me kau mai na yalo, me mai vakaraitaka na vuni nona mate. Ia, o ya, na i tovo ni vakasama gona, na i tovo ni vakabauta gona, me vaka e tu vei ira. Baleta o keda e da sega ni kila na duidui. Baleta, e na i Vola Tabu, e da tacake ki na ulunivanua, na vanua e sa taka mai kina, na i vurevure ni veika vinaka kecega. Ia, o ira talega na noda qase, e ulunivanua talega. E ulunivanua talega, na vanua me ra tacake kina, e na koro makawa. E sega ni dua na kena duidui, na kena

duidui walega, baleta ni sa dua, e na gauna ni rarama, ka dua e na gauna ni butobuto. Ia, keda vakatoka ni butobuto, e sega soti ni butobuto, e sa i dewadewa ga ni rarama. Na vanua ga o ya, e a tekivu taki mai kina na rarama, me yacova ni da sa qai mai rarama tu kina oqo. Ia, na gauna e da sa qai mai rarama, na mate e sega ni ka vou, e sega ni ka me da qai mai rerevaka.

Baleta, na gauna e sa mai mate kina na Karisito, mai Kalivari, e sa sega na ka e sa tu. Esa yali kina na veika taucoko, sa o iko ga, na nomu lewa, na nomu rarawa, na nomu tiko vakaca. E sa sega ni baleti au, e sa sega tale ni dua me da bilitaka. Kevaka au mate dole, ia o au ga. Kevaka au rarawa ni kua, ia o au ga. E sega ni rawa meu bilitaki tamaqu kina, niu sa yacova na i vaka tagedegege, ni noqu bula..

-- Vinaka vakalevu Ratu. Me vaka ni daru tukuna tiko na sasa, me baleta na nodaru veitalanoa, ni ra na rogoca o ira na i taba gone e na gauna mai muri. Au kerea mo ni talanoataka vei au, me vaka niu rogoca tiko me vaka na i tukuni, se i talanoa, na kena caka tiko na yara sasa. Au vakabauta, ni na vosa vou, e daligadra, o ira na rogoca na nodaru veitalanoa e na gauna mai muri, na yara sasa. Au vakabauta, ni na vosa vou e daligadra ni ra na rogoca na nodaru veitalanoa me baleta na yara sasa. Me vaka ni da mai rogoca tu vakaitalanoa, na cava e ra dau kitaka tu e liu o ira na noda qase e na gauna e liu, me baleta na yara sasa, e na nodra gauna?

Io, e dua na ka dredre na ka o ya, baleta na tamata madaga e ra rere. Na tamata madaga e na gauna o ya, e se rerevaka na tevoru,

na yalo, ni dua na tamata mate. Ia, e dau soli vua e dua na tamata e yalo dei, me lai yara na sasa. Na kena i talanoa au rogoca, ni sa yara mai vakaoqo, e sa ra vakila ni sa vodo mai, e sa bi na sasa. E ra qai yaraka gona mai o ya, me yaco mai i ke. E sa na qai kau sara mai e nak loma ni vale oqo. E sa na qai curutaki mai vale, e sa na qai caka na sasa e na mata ni vale i loma, e sa qai curutaki mai vale. Na kena curutaki gona mai o ya, e na qai mai curu ki vei iratou e ratou sa davo tiko.

-- Na sasa oqo, e ra sa na kila taucoko tiko o ira na lewe ni koro, ni sa na caka e na bogi o ya na yara sasa se e na lewe vica ga, e ra na veibuku taka?

E kilai, me vakarokorokotaki. Me ra kua ni ra lako vakaveitalia.

-- E caka na ka oqo e na loma ni bogilevu saraga, se e nayakavi bogi ga?

E dau caka ga na ka oqo e na bogi. Baleta gona, ni buto tu na vanua, kalaki dabe na iloiko, ka laurai rawa tiko yani. Na kena au a donumaka e na gauna o ya, e na gauna au se lailai, ni na buto na vanua, lai dabe na iloiko, e na laurai rawa tiko yani. Na kena au a donumaka niu se lailai, i ke ga. E ra tu i ke o ira o ya, e na mata ni vale ga oqo. Ia, na i bulubulu e tiko mai kea, E sa qai kau gona e dua na iloilo levu ni drowa, e sa qai lai vakadaberi tiko, me lai vakaravia tiko e na ka o ya. O ya na gauna e sa tiko kina na cina tabucagi. E ra sa qai raica tiko gona o ira, ni laurai e dua. Oqo na ka e ra raica tiko e na iloilo, Lako mai e dua, sega ni o koya. Tiko tale mai e dua, e sega. E sa na qai laurai vakaoqo, e sa qai o koya.

-- E ~~sega~~ ratou na lewe vica o ratou na lai yaraka mai na sasa o ya Ratu?

E na vakatau, lewe rua. Kevaka e dua e yate dei sara, e sa na rawa ni o koya ga.

-- Na i tavi o ya, e sa i tavi saraga i tavalena ko e leqa?

Io. Evakavo kevaka e ra soli bula kina o ira sara ga na wekana voleka kina. E na nodra via kila, e ra via kila se mate vaka cava na wekadra o ya. Baleta gona na i tovo ni rai e tu e na gauna e liu, e sega ni da vakabauta, e keda e da nanuma ni sebera ni dodonu me mate. E da nanuma tu o keda, ni sega ni se dodonu me mate. Ia, e rairai e mate e na dua na i naki ca.

-- Na nodra vakabauta o ira na noda qase e na gauna e liu?

Io, na nodra vakabauta o ira e dau va tu o ya. Koya gona o ya, e dau ka kina. Ia, o au, au sa donumaka niu se lailai, na kena a caka na ka o ya. Ia, a qai sega ga ni mai caka.

-- E sega ni mana?

Io, baleta o ratou na mai moce, e ratou dro. I ke ga, e na loma ni vale ga oqo, e ratou davo tu kina,

-- E dua talega na kena dau tarogi na turaga e mate. Au rogoca na kena i tatarovi, kevaka e dua na turaga emani vakadraudrautaki, o ratou na wekana e ratou na lai yalana na i bulubulu. E na qai tukuni, na turaga e sa lai vakadraudrautaka na turaga ko e sa mate o ya, me via lai suaka na i bulubulu. E vakacava o ira na turaga ni Wailevu, e ra vakabauta tale ga na ka vakaoya?

Au vakabauta, ni sa i vakarau raraba beka nai taukei na ka oqori, na vakabauta.

-- E dua talega na ka au rogoca, me baleti ira na marama vakasucu vou, na nona sa lai bulu. Me kua ni dau lakova mai na luvena. Ke bula toka na gone, ka mate na tinana ni oti ga na nona vaka sucu, e sa mate. Me dua na weleti me biu toka e na nona kisi ni mate?

Io, au sa rogoca talega, ia au se sega ga ni se raica e ke. Ia au sa rogoca talega. Au vakabauta, na i taukei, e duabau ga na nona tovo ni vakasama. Me baleta gona, me vaka au tukunatiko, ni sega ni vakabauta na nodra vakasama, o ira na noda qase, ni oti ga ogo, e sa mate e dua, ni se bulabula tu. O ira e ra nanuma o ira, ni qai mate ga na tamata e na gauna e sa qase kina.

-- E vakacava na nodra vakabauta o ira na noda qase. E tiko ga e na vuravura tani, me baleti ira ga na turaga, se e ra qai lai rika talega, e navanua o ni tukuna toka vei au? I Naiqoro, na tawa vanua, kei ira na turaga talega?

Io, vei keitou, baleta o keitou e neitou rikarika o ya, mai vei iratou na neitou qase. Ia, e duidui na veiyasai Kadavu. O ratou na turgga ni Nacolase, au sega mada ni kila na vanua e ratou lako kina. E na i vakabauta e na gauna o ya. Au a tukuna e liu, e na matai ni nodaru se qai veitalanoa, ogo na Babaceva kei Naceva. Ia, o keimami taucoko e na baravi ogo, e keimami lai rika taucoko e na vanua o ya. Ia, o ratou na turaga, me vaka na nomu taro, na turaga vata kei na tawa vanua, e rau duavata ga na vanua e rau lako kina. E na bulubulu e rau duidui, ia, na vanua e rau lai rika kina, o koya o ya, e sega ni macala. E

rau wasei tiko, se e rau tautauvata ga. Ia, ko na vuravura ko e tukuni tiko e na Vola Tabu, e sega ni kilai kina o Ratu, se o cei, e duavata ga.

-- Vinaka vakalevu sara Ratu Jikini, ni se beraga ni tini na nodaru veitalanoa me baleta na ulutaga me baleta na mate, se e na ulutaga ni mate. Ke tiko tale beka e dua na ka o ni via kuria, me baleta tiko ga na nodaru ulutaga ni veitalanoa. Se e dua na ka o ni via tusanaka vei ira na gone, e ra na tubu mai e na gauna mai muri, o ira e ra na rogoca toka na nodaru veitalanoa. Kevaka e dua na ka o ni via tukuna Ratu, e sa rairai kena gauna beka oqo?

Vinaka vakalevu. O au madaga, au vinakata meu vakavin~~vinaka~~ sara vakalevu ki vua na kalou, e na i lakolako vinaka, e lako mai vei au e na siga ni kua. E carubu tiko na veitalanoa, ka sa mai tukuni rawa kina e vica na ka. Au nanuma talega, meu tataunaka kina e vica na ka, ~~kx n~~ e rawa niu tukuna vei kemuni e na gauna mai muri. E kemuni na noda, e ni na veisosomitaki, na veitutu e na noda vanua ko Viti. Na ka ga au na vinakata meu tukuna, na i Vola Tabu ga. Na Vola Tabu e sa noda kaukauwa. Na Vola Tabu e sa noda vu ni kaukauwa. Na i Vola Tabu e sa vu ni noda vakacegu. E dina ga niu cavuta tiko na i Vola Tabu, e sa vakae veiwalitaki tu ni kua na i Vola Tabu. Ia, na i Vola Tabu e na sega ni veiwalitaki, na tamata ga, e dodonu me veiwalitaki. Ia, na i Vola Tabu, e sa tukuna tu vei keda, na veika taucoko. Na noda vanua, e tu sara tu ga ena~~x~~ qeteq~~ute~~ ni ligada. Na veisau e lako mai, e sai vakarau ga ni bula ga. Mai na ulunivanua vei ira na qase,

e na nodra qaravi kalou vu. E sa yaco mai ni kua, e sa qaravi na Karisito. Ia, e sa vakatalega kina na noda i lakolako. Me da kua ni da dau nanumi koya ga. Kua ni dui nanuma ga na nodra dui dela ni gauna. Me kua talega na dui nanuma ga, na nodra dui ka ga vakataki koya. E sa dodonu me da rai vakayalo matua, me vaka na nona rai na Gone Turaga o Jisu Karisito. E sa mai rawa kina na bula, e sa mai rawa kina na vakacegu. Ia, e na i tutu levu, se na i tutu lailai, e da sa dui vakaitavi taki keda kina. E sa dodonu ga me da nanuma kina, ni o vakaitavi tiko, vua na Gone Turaga vinaka, o Jisu Karisito. Me da tovolea me da dau wasea, na veika e dau tu vei keda, me vaka ga na nona dau wasei. O koya gona o ya, e mai nanumi tiko meu mai cavuta e daa na noqu vosa, e na ka au nanuma, meu vakuria kina vakalekaleka na veitalanoa e na mataka lailai ni kua, au vinakata ga meu tinia e na noqu vosa. E sa ka talei dina, ni sa tu vakakei keda na kalou. Vinaka Vakalevu.

SA OTI